

werk aan de tuinen van diepenheim

Met een aantal spadesteken in de grond en het planten van vier seringgen is nu een officiëel begin gemaakt met de aanleg van *de tuinen van diepenheim*, een project van beeldend kunstenaar herman de vries. herman de vries, Twente en Diepenheim horen al weer vele jaren bij elkaar. Onlangs zijn twee belangrijke projecten van hem gerestaureerd: de *meidoornheuvels* en het *zandkopje* bij Weerselo die dateren uit 1991/1992. Ook de relatie met Diepenheim, waar de kunstvereniging nog in 2011 een belangrijke tentoonstelling van de vries' werk op bijzondere locaties in de omgeving organiseerde, wordt in ruime mate bestendigd: met het werk *de tuinen van diepenheim* in de vorm van een proces van groeien, bloeien, vergaan, verandering. Daarmee is Twente, met het Zuid-Franse Digne-les-Bains en het Steigerwald bij het Noord-Beierse Eschenau waar herman de vries woont en werkt, een belangrijke plaats in Europa om landschappelijke werken van deze kunstenaar te ervaren.

de tuinen van diepenheim van herman de vries is een werk. En dan bedoel ik werk bijna als een tegenhanger van kunst. We presenteren hier vandaag een kunstproject, maar het is eigenlijk gewoon werk. Bij herman de vries zijn kunst en werk niet elkaars tegenpolen. Als herman klaar is, neemt de natuur het over.

Deze formulering heeft een provocatief aspect: wij zitten midden in een culturele situatie waarin kunst en werk vaak als onverenigbaar worden gezien, zelfs tegen elkaar worden uitgespeeld. Maar het is hier niet het moment om voor eigen parochie te preken, wij zijn hier immers bij elkaar als liefhebbers van het werk van herman en als beleidsmakers die zich achter dit project van de kunstenaar hebben gesteld. Mijn gebruik van het woord 'werk' is ook bedoeld om een filosofisch thema aan te snijden.

Wat betreft levensnoodzaak lijkt kunst steeds meer terrein te verliezen. Zoals Oscar Wilde het formuleerde: *all art is quite useless*. Een uitspraak die het noodlot en de redding van kunst aangeeft: haar nutteloosheid maakt haar kwetsbaar maar tekent tegelijkertijd een contour van vrijheid. herman de vries, als persoon en als kunstenaar, heeft geen affiniteit met de tegenstelling van werk en kunst, met een grens tussen hen die steeds weer bevestigd of ontkend zou moeten worden. In meer dan 60 jaar werk heeft hij zich een vrije ruimte verworven waarin zijn activiteit noch als werk, noch als kunst benoemd kan worden. Het is beide, het is geen van beide.

U staat hier bij de aanvang van het werk aan een tuin die een werk is in het Kunstwerk Diepenheim, een landschap waar veel kunstwerken deel van uitmaken; wij staan hier midden in een Droste-effect van kunst en natuur, van cultuur en landschap. Ik kan u verzekeren dat herman de vries zelf uitermate blij is met zijn bijdrage aan dit concrete en mentale landschap, omdat hij zich niet een afzonderlijk kunstenaar voelt: hij is zich zeer

bewust dat hij hier, en elders, kansen krijgt werk te verrichten met belangrijke sociale, kunsthistorische, filosofische en ecologische aspecten.

Met het laatste woord, ecologie, zijn we bij de filosofische kern van het werk van de vries beland. De Griekse woorden waaruit dit begrip is samengesteld, betekenen huis en kennis/wetmatigheid: ecologie is de kennis omtrent je leefomgeving, zeg maar: hoe je huishoudt. Het 'huishoudboekje' van herman is een van de meest bijzondere die ik ooit ben tegengekomen, en het huis van herman, met het 200 km² grote kunstatelier van het Steigerwald daarachter gelegen, een van de meest bijzondere huizen. herman de vries heeft zijn biotoop gecreëerd waarin leven, kunst en werk in zowel materiële als filosofische zin werden samengebracht. Hij heeft daarvoor hard gewerkt. Diegenen hier aanwezig die ooit in Eschenau zijn geweest waar hij met susanne leeft en werkt, weten waarover ik het heb.

herman de vries is alleen al een belangrijk kunstenaar omdat hij ons voordoet hoe een zodanig ingericht leven er uit ziet. Niet dat wij hem na moeten doen - naïverij is al ruim 100 jaar geen artistiek principe meer; maar wij zouden onze dingen kunnen doen *à la* herman de vries. In dat geval voeren wij ons huishoudboekje met een debet- en een creditkant waar uitgaven en inkomsten vermeld staan in eenheden van *zijn* - zoals bijvoorbeeld in Bhutan ook eenheden van *geluk* in het Bruto Nationaal Product zijn opgenomen. Zoals bijvoorbeeld ook Diepenheim haar eigen huishoudboekje voert en hard werkt om een ecologie te creëren, één groot kunstwerk. In de kunstwerken van herman de vries duikt telkens opnieuw de boodschap op: ieder ding, iedere boom en ieder mens is een werk en de beste manier om er mee om te gaan is het als een kunstwerk te behandelen.

Vanaf het moment dat in 1962 herman de vries de methodische toepassing van het toeval in zijn wetenschappelijk onderzoek, ook ging gebruiken in zijn kunst, en daarmee van wetenschapper definitief in kunstenaar veranderde - tot en met het moment dat hij zijn onderzoek afrondde naar de mogelijke beplantingen van *de tuinen van diepenheim*: 60 jaar lang heeft de vries voor zijn werken alles ingezet wat hij aan kennis, visie, ervaring, denkkracht, werk en fysieke energie in zich had en zich kon verwerven. Alleen al om die attitude is herman de vries kunstenaar.

De positie van herman de vries in de kunst, maar ook daarbuiten, is uniek en nodigt uit om filosofisch gehonoreerd te worden. Het blijkt namelijk dat in de filosofie een ontwikkeling gaande is die hernieuwd aandacht vraagt voor de ervaringen die de mens van zijn omgeving krijgt. Ervaringen die nog aan waarnemingen (zoals wetenschappers waarnemingen doen) voorafgaan. De *waarneming* dekt de *ervaring* niet, is de gedachte. Dus wordt er hernieuwd gevraagd hoe wij natuur, landschap, architectuur, schoonheid ervaren, en deze vragen hebben de frisheid en zijn opwindend als de vragen die Rousseau zich in het Frankrijk van de 18e eeuw en Thoreau

zich in het Amerika van de 19e eeuw stelde. Vragen die wederom proberen achter de bekende en gangbare perspectieven van nuttigheid, wetenschap, moraal, kunst en godsdienst te kijken.

Naar mijn mening is het werk van herman de vries in dit verband uitermate belangrijk en leerzaam voor filosofen, omdat het over ervaren gaat en achter de waarnemingen kijkt en werk is dat niet in werk blijft steken. In *de tuinen van diepenheim* geen sturende ideeën, wel een uitnodiging aan het publiek om te ervaren. Kunst als uitnodiging om te delen. Op een bankje zittend wordt je uitgenodigd om te voelen, te ruiken, te kijken, om jezelf te ervaren niet als centrum van een wereld, van *jouw* wereld, maar als onderdeel van een ruimte die er voor jou is net als voor je buurman of buurvrouw naast je op dat bankje.

Waarom plaatst herman de vries een tuin in een landschap dat op zich cultuur- en kunsthistorisch al interessant is? De antwoorden van herman de vries zouden denk ik zijn: ik draag bij - ik maak mogelijk - een kunstwerk zonder lijst - een collectie van ervaringen. *de tuinen* bestaan uit collecties van vlinderstruiken, sering, winterbloeiërs. Deze verzamelingen zijn niet alleen doel op zich, maar ook een middel tot. U ziet, voor herman de vries staat niet alleen de natuur centraal, maar ook het publiek.

Wat is een ervaring? Het is iets dat jou gebeurt en dat jij voor waar aanneemt zoals het is. Het is niet jouw waarheid, het is een waarheid die jou duidelijk wordt. U bent van *de tuinen van diepenheim* niet het onderwerp, maar het meewerkend voorwerp. Een ervaring is iets wat je niet volledig in de hand hebt - het is zelfs essentieel dat je het niet voor het zeggen hebt. Daar is niets mystieks bij; dit met woorden als iets verhevens of hogers benoemen, doet aan de directheid van de ervaring zelfs af!

De intensiteit van een geur, de aanblik van een bloesemende vruchtboom, dat ik voel dat ik op een wandeling mijn voet stoot tegen een steen

Ik citeer herman de vries uit een fax die hij aan mij stuurde: " 'volg je neus' en 'kijk uit je ogen' wordt de ondertitel van *de tuinen van diepenheim*. de werkelijkheid ziet zichzelf door alle ogen. "

Om woorden van de middeleeuwse mysticus Meister Eckehart te variëren, die voor herman de vries een belangrijke inspiratie is: ik omarm de ruimte, zoals de ruimte mij omarmt; ik proef de ruimte, zoals de ruimte mij proeft.